

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 16-сі
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

ТӘЖІРИБЕЛІК САБАҚТАРҒА АРНАЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫСТАРДЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Пәннің атауы: ЖКП 04 «Тіс-жақ жүйесінің анатомиясы, физиологиясы және биомеханикасы»

Мамандығы: 09110100- «Стоматология»

Біліктілігі: 4S09110102-«Дантист»

Курс: 1,2

Семестр: I, III

Бақылау түрі: емтихан

Барлық сағаттардың/кредиттердің жалпы жүктемесі KZ -216 сағат/9 кредит

Симуляция –34 сағат

Шымкент. 2023 жыл

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		43 беттің 2 беті

Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік нұсқауды әзірлеген:
 «Морфологиялық пәндер» кафедрасының оқытушысы: Умаров Д.Н.

Мамандығы: 09110100- «Стоматология» Біліктілігі: 4S09110102 -«Дантист» мамандығы бойынша оқу жұмыс жоспарының негізінде құрастырылған.

«Морфологиялық пәндер» кафедрасының мәжілісінде қаралды және ұсынылды.
 Хаттама № 1 « 1 » 09 2023 ж.

Кафедра меңгерушісі Ералхан А.Қ.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 3 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

Тақырып №1

1.Тақырып: Остеология-сүйектер туралы ілім. Тұлға сүйектері жалпылама. Анатомиялық терминология. Негізгі біліктер мен жазықтықтар туралы түсінік. Сүйек ағза ретінде. Омыртқа бағанасы. Мойын, кеуде, бел омыртқаларының ерекшеліктері. Төс, қабырғалар құрылысы. Сегізкөз, құйымшақ. Иық белдеуі сүйектері . Қол сүйектерінің еркін бөлігінің құрылысы. Аяқтың еркін сүйектері. Жамбас белдеуінің сүйектері, құрылымы: жамбас, сан, асықты жілік және шыбығы, тобық сүйектері.

2. Мақсаты: Негізгі халықаралық анатомиялық терминдерді, білік пен жазықтықтарды үйрету. Тірек-қимыл жүйесінің құрылымдық ерекшеліктерін оқыту. Омыртқа бағанасына түсінік беру. Адам тұлғасындағы сүйектерді сипап сезу.

3. Оқу мақсаты: Тұлға сүйектерін қаңқада, алдынан және жанынан қараған суреттерде танып, дәл таба білу арқылы еркін меңгеруді үйрету. Сүйектердің құрылысы жөніндегі теориялық білім мен дағдыны қаңқаны зерттеу арқылы бекіту. Сегізкөз, құйымшақ. Төс, қабырғалардың құрылысы.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Сүйектердің жіктелуі
2. Бас сүйектің ми мен бет бөлімдеріне бөлінуі
3. Дененің сүйектерінің құрылымдық ерекшеліктері туралы айту.
4. Омыртқа бағанасының құрылысы, оның бөлімдері, функционалдық маңызы.
5. Кеуде торының құрылысының анатомиясы.
6. Бұғананың құрылысы ерекшелігі, және оң, сол жағын анықтау.
7. Жауырынның құрылысы, оң және сол жақ айырмашылығын анықтау.
8. Мойын, кеуде омыртқа құрылысының ерекшеліктері.
9. Бел омыртқаларының құрылыстық ерекшеліктері.
10. Қабырға құрылысы, түрлері.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 4 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
- Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

- Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
- Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

- Билич, Г. Л. . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
- Билич, Г. Л. . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
- Билич, Г. Л. . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
- Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
- Сайт: www.ukma.kz
- Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
- Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
- Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
- Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

- Маңдайға параллел бағытта өтетін жазықтық:
 - Фронталді+
 - Көлденең.
 - Сагитталді
 - Вертикалді
 - Қиғаш
- Дененің орталығы арқылы өтіп, оны екі симметриялық жартыға бөлетін жазықтық:
 - орталық (медиандық) +
 - көлденең
 - медиалдық
 - фронталдық
 - латералдық
- Иық белдік сүйегі:
 - жауырын+
 - төс
 - иықты
 - шынтакты
 - сәулелі
- Мойын омыртқаларының санын көрсетіңіз:
 - 7+

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 5 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

б)5

в)4

г)8

д)12

5. Арқа омыртқаларының санын көрсетіңіз:

а)12+

б)5

в)7

г)8

д)4

6. Төстің құрамдық бөліктері:

A) Тұтқасы+

B) Қабыршағы

C) Бетсүйектік өсіндісі

D) Мойыны

E) Ұшы

7. Кеуде торын құрауға қатысады:

A) Төс+

B) Жамбас сүйектері

C) Тізе тобығы

D) Бел омыртқалары

E) Мойын омыртқалары

8. Бел омыртқаларының саны:

A) 5+

B) 4

C) 7

D) 8

E) 12

9. Сегізкөз омыртқаларының саны:

A) 5+

B) 4

C) 7

D) 8

E) 12

10. Көлденең өсінділерінде тесігі бар омыртқалар:

A) мойын омыртқалары+

B) кеуде омыртқалары

C) бел омыртқалары

D) сегізкөз омыртқалары

E) құйымшақ омыртқалары

Есептер:

№1. Көшедегі жарақаттың салдарынан науқастың жүрегі тоқтап қалды

Жедел көмек қалай көрсетіледі және қанқаның қандай бөліктері әсер етеді?

Жауап: Төске ырғақты қозғалыстар арқылы жүрекке жасанды массаж жасау қажет

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 6 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

№2. Омыртқаның қысқа бифуруслы арқалық өскіндері бар, көлденең өсінділерде ұсақ тесіктер бар. Омыртқаны анықтаңыз?

Жауап: жатыр мойын омыртқасына тән

№3. Күрт құлаудың салдарынан жәбірленушінің білек сүйектерінің сынуы болды. Бұл жағдайда білектің алдыңғы бүйірінде паталогиялық қозғалғыштық байқалады. Жәбірленушіде қандай сүйектің сынуы байқалады?

Жауап: Зардап шеккен адамның шынтак сүйегі сынған.

Тақырып №2

1. Тақырып: Краниология. Бас қаңқасы сүйектері. Бас сүйектерінің құрылысы, оның мисауыты. Маңдай, төбе, шүйде, торлы сүйектердің құрылысы. Самай және сына тәрізді сүйектерінің құрылысы. Самай сүйегінің өзектері. Бет сүйектері: жоғарғы және төменгі жақ сүйектер, әлпетсүйегі, мұрын, таңдай, төменгі мұрын астаушасы, кеңсірік, тіласты және көз жасы сүйектері.

2. Мақсаты: Білім алушыларға жұп және тақ бас қаңқасы сүйектерін көрсетіп және оларды табуды үйрету. Бас сүйектерінің құрылысы, оның мисауыты. Маңдай, төбе, шүйде, торлы сүйектері.

3. Оқу мақсаты: Бас сүйегінің құрылысының ерекшелігін анықтау және оны ми мен бет бөлімдеріне бөлу. Бет сүйектерінің, жоғарғы және төменгі жақ сүйектерінің, қаңқа, мұрын қойнауы, желбезек, тіл асты және көз жас сүйектерінің құрылымын зерттеу.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Бассүйектің бөліктерін атаңыз.
2. Ми сауыты сүйектерінің латынша аттарын атаңыз.
3. Маңдай сүйектің қабыршақтық бөлігінің құрылысы.
4. Маңдай сүйектің көзұялық бөлігінің құрылысын сипаттаңыз.
5. Шүйде сүйегінің құрылысын атаңыз.
6. Бассүйектен самай сүйектің орналасатын орынын анықтаңыз.
7. Самай сүйектің құрылысын сипаттаңыз.
8. Самай сүйектерінің өзектерін атаныз.
9. Торлы сүйектің құрылысын сипаттаңыз.
10. Бас сүйегіндегі сфеноидты құрылысын көрсетіп, құрылысын көрсетіп оны сипаттаңыз.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• **6. Әдебиет:**

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014

O'ŢTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 7 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Мисауытқа (бассүйектің милық бөлігі) жатады:
 - А) Маңдай сүйек+
 - В) Таңдай сүйек
 - С) Төменгі жақсүйек
 - Д) Желбезек
 - Е) Жоғарғы жақсүйек
2. Бассүйектің тақ сүйегі:
 - А) маңдайлық+
 - В) жоғарғы жақсүйек
 - С) таңдайлық
 - Д) самайлық
 - Е) шекелік
3. Ішкі ұйқы артериясы өтетін самай сүйек арнасы:
 - А) ұйқы каналы+
 - В) бет арнасы

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 8 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- C) бұлшық ет-түтікше
 D) каналы улитки
 E) дабыл жарғағы
 4. Ішкі ұйқы артериясы өтетін самайлық сүйектің өзегі:
 A) canalis facialis+
 B) canalis musculotubarius
 C) canalis caroticus
 D) canaliculus cochlea
 E) canaliculus tympani
 5. Төменгі жақсүйек пен буын құрайтын сүйек:
 A) самайлық сүйек+
 B) бетсүйек
 C) жоғарғы жақсүйек
 D) шүйделік сүйек
 E) шекелік сүйек
 6. Бет сүйектері:
 A) жоғарғы жақсүйек+
 B) шүйделік сүйек
 C) маңдайлық сүйек
 D) кеңісірік (тор сүйек)
 E) шекелік сүйек
 7. Гаймор қойнауы бар сүйек:
 A) жоғарғы жақсүйек+
 B) сынатәрізді сүйек
 C) кеңісірік
 D) маңдайлық сүйек
 E) самайлық сүйек
 8. Жоғарғы жақсүйектің анатомиялық түзілісі:
 A) көзұя асты жиегі+
 B) бетсүйектік жүлге
 C) көзұя үсті жиегі
 D) қиғаш сызық
 E) жақсүйек-тіластылық жүлге
 9. Таңдай сүйектің өсіндісі:
 A) көзұялық өсінді+
 B) бетсүйектік өсінді
 C) ұяшықтық өсінді
 D) айдаршықтық өсінді
 E) сынатәрізді өсінді
 10. Беттік бассүйекті құрауға қатысады:
 A) жоғарғы жақсүйек+
 B) самай жақсүйек
 C) самай сүйек
 D) маңдай сүйек
 E) көзжас сүйек

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 9 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

Есептер:

№1. Бір жасар балада рентгенологиялық суретте бассүйектің маңдай бөліміндегі ортаңғы сызығында саңылау байқалады. Оның себебі неде?

Жауап: Маңдай сүйек екі бөліктен дамиды, 2 жасқа таман метопикалық тігіспен бітіседі.

№2. Жол апатынан кейін зардап шеккен адамда мұрын жарақаттанды. Бұл жерде мұрын пердесінің сынуы байқалды. Бұл жағдайда қай сүйек зақымданған?

Жауап: Торлы сүйек пен өре сүйек.

№3. Автомобиль авариясынан адам басының бүйір беті жарақаттанды. Самай сүйегінің қабыршығы пирамидадан бөлінді. Бұндай жағдайда самай сүйегінің қай каналы бұзылды?

Жауап: Бұлшықет-түтікті өзек зақымдалады.

Тақырып №3

1. Тақырып: Артросиндесмология. Омыртқа бағанасы. Омыртқа бағанасының бас сүйекпен қосылысы. Шықшыт буыны. Кеудеторы

2. Мақсаты: Буындардың қосылуын зерттеу. Тірек-қимыл жүйесінің құрылымын, қол сүйектерінің өзара және денемен қосылуын зерттеу. Жамбас сүйектерінің байланысын зерттеу. Төменгі аяқ сүйектерінің құрылымы мен функцияларының ерекшелігін зерттеу.

3. Оқу мақсаты: Студенттерді омыртқалы баған, мойын, кеуде, бел омыртқалары, құйымшақ және құйымшақ қосылыстарының жіктелуін білуге үйрету. Буындар мен байламдар. Студенттерге жамбас буынын, сегізкөз-мықын қосылыстарын үйрету. Тізе буынын, тізе сүйектерінің буындары. Тізе буынын, сүйек табанының буындары.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Қосылыстардың жіктелуі.
2. Үздіксіз қосылыстардың түрлері.
3. Буындардың құрамды бөліктері.
4. Омыртқа бағанасы, сипаттамасы, маңызы.
5. Омыртқа бағанасының бассүйекпен қосылысы.
6. Омыртқа бағанасының қабырға және төспен қосылысы.
7. Жалпы кеуде торы.
8. Самай-төменгі жақ буыны.
9. Иық - бұғана буыны.
10. Акромиальді-бұғана буындарының құрылысы

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.
- **6. Әдебиет:**
Қазақ тілінде:

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 10 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Омыртқа бағанасының артқа дөңестенген иілісі:
 А) Кеуде кифозы+
 В) Бел лордозы
 С) Мойын лордозы
 Д) Қасаға симфизі
 Е) Сколиоз
2. Омыртқа бағанасының алға қарай дөңестенген иілісі:
 А) Бел лордозы+
 В) Сегізкөз кифозы
 С) Кеуде кифозы

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 11 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- D) Қасаға симфизі
- E) Сколиоз
3. Бүйірлік қисаюдың аталуы:
- A) Сколиоз+
- B) Бел лордозы
- C) Кеуде кифозы
- D) Қасаға симфизі
- E) Сегізкөз кифозы
4. Сүйектер арасында дәнекер тін орналасқан қосылыс:
- A) синдесмоз+
- B) синостоз
- C) синхондроз
- D) диартроз
- E) гемиартроз
5. Сүйектер арасында шеміршек тін орналасқан қосылыс:
- A) синхондроз+
- B) синостоз
- C) синдесмоз
- D) диартроз
- E) гемиартроз
6. Сүйектер арасында сүйектік тін орналасқан қосылыс:
- A) синостоз+
- B) синхондроз
- C) синдесмоз
- D) диартроз
- E) гемиартроз
7. Шықшыт буыны жатады:
- A) үйлесімді буынға+
- B) шартәрізді буынға
- C) цилиндр тәрізді
- D) бір білікті буынға
- E) жалпақ буынға
8. Көпбілікті буындарға жатады:
- A) шартәрізді буындар+
- B) цилиндртәрізді буындар
- C) айдаршықтәрізді буындар
- D) шығыршықтәрізді буындар
- E) элипстәрізді буындар
9. Сагитталды білік айналасындағы қозғалыс:
- A) әкелу+
- B) айналу
- C) шеңбер бойынша қозғалыс
- D) бұгу
- E) жазу
10. Иық буыны құрылысы бойынша:
- A) Қарапайым+

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 12 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- B) Күрделі
- C) Үйлесімді
- D) Кешенді
- E) Анкилоз

Есептер:

№1. Биіктіктен вертикальді құлаған адамда бел омыртқасында компрессиондық сынық болады. Омыртқа бағанасының бел бөлігіндегі лордоз үлкейеді. Бұл иілімнің үлкеюіне омыртқа бағанасының қай жалғамасының жарақаттануы әкеліп соқты.

Жауап: Омыртқа бағанасының бел бөлігінің лордозының үлкеюіне осы бөлімнің алдыңғы ұзын байламы бүтіндігінің бұзылуы алып келеді

№2. Самай-астыңғы жақ буынында бірнеше қозғалыстар болады: жақты көтеру, түсіру, алға, артқа қозғалу, оң-солға қозғау. Кейде артық қозғалғанда осы шығып кету болады. Бұның болмауына қандай анатомиялық құрылым кедергі жасайды?

Жауап: Самай-астыңғы жақ буынның алға шығып кетуіне кедергі жасайтын самай сүйегінің буындық төмпешігі.

№3. Кәріздік білезік буынының рентген суреттемесінде медиальды бөлігінде «рентгендік саңылау» кеңейген. Бұл патологияға жатады ма?

Жауап: Рентген суреттемесінің кәріздік білтуезік буынының медиальды бөлігінде саңылау кеңейген себебі, онда буындық диск орналасқан.

Тақырып №5

1. Тақырып: Миология. Бас бұлшық еттері. Ымдау және шайнау бұлшықеттері, шандырлары. Мойын бұлшықеттері мен шандырлары. Мойын топографиясы. Кеуде бұлшықеттерімен шандырлары. Кеуде топографиясы. Арқа бұлшықеттері мен шандырлары.

2. Мақсаты: Бұлшықеттің құрылысы мен қызметтерінің ерекшеліктерін, мойын шандырларын зерттеу. Кеуде бұлшықеттерінің құрылыс мен функциясының ерекшеліктерін, кеуде және артқы шандырларды зерттеу. Іш бұлшықеттерінің құрылысы мен шандырларының функциясы мен құрылымын зерттеу.

3. Оқу мақсаты: Студенттерге бас бұлшықеттердің түрлерін, ымдау және шайнау бұлшықеттерінің шандырларының құрылысын муляждардан тауып, үйрету. Мойын бұлшықеттері мен фасциялық қабықшасын құрылысын муляждардан тауып, үйрету. Мойынның терең бұлшық еттері. Кеуде бұлшықеттерімен шандырларын, муляждармен плакаттардан тауып, көрсетіп оны атау. Кеуде топографиясы. Арқа бұлшықеттерімен шандырлары. Студенттерге іш бұлшықеттерінің құрылысын муляждардан тауып, үйрету.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Шайнау бұлшықеттері, құрылысы, шандыры, қызметі.
2. Мойын бұлшықеттерінің жіктелуі.
3. Мойын бұлшықеттерінің шандырлары.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 13 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

4. Мойын үшбұрышы

5. Жауырын-бұғана үшбұрыштары.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.

- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

- **6. Әдебиет:**

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.

2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014

3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.

4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет

5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.

6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.

2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

5. Сайт: www.ukma.kz

6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>

7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>

8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>

9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Бастың бұлшықеттері:

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 14 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- А) шайнау бұлшықеті+
- В) мойынның теріастындағы бұлшықеті
- С) үлкен кеуде бұлшықеті
- Д) арқаның аса жалпақ бұлшықеті
- Е) иықтың екі басты бұлшықеті
2. Мойынның беткей бұлшықеттері:
- А) мойынның теріастындағы бұлшықеті+
- В) шайнау бұлшықеті
- С) үлкен кеуде бұлшықеті
- Д) арқаның аса жалпақ бұлшықеті
- Е) иықтың екі басты бұлшықеті
3. Жоғарғы жақ сүйекті көтеретін бұлшықет:
- А) самай бұлшықет+
- В) латеральды қанаттәрізді бұлшықет
- С) ауыздың дөңгелек бұлшықеті
- Д) ұрт бұлшықеті
- Е) үлкен бет бұлшықеті
4. Бастың бұлшықеті қатысады.
- А) сөйлеуге +
- В) әкелуге
- С) әкетуге
- Д) жазуға
- Е) бүгуге
5. Мимикалық бұлшықеттердің ерекшелігі:
- А) теріге бекиді+
- В) сүйектерден басталып, сүйектерге бекиді
- С) жұтуға қатысады
- Д) бүгуге қатысады
- Е) жазуға қатысады
6. Тіл асты сүйегінен жоғарғы жататын бұлшықеттер:
- А) қос қарыншалы бұлшықет+
- В) жауырын-тіласты бұлшықет
- С) төс-тісасты бұлшықеті
- Д) төс-тіласты бұлшықеті
- Е) төс –қалқанша бұлшықеті
7. Мимикалық бұлшықет:
- А) көздің дөңгелек бұлшықеті+
- В) медиалді қанаттәрізді бұлшықет
- С) шайнау бұлшықеті
- Д) самай бұлшықеті
- Е) қос қарыншалы бұлшықет
8. Тіласты сүйегінің астында орналасқан мойын бұлшықеті:
- А) жауырын-тіласты бұлшықеті+
- В) сатылық алдыңғы бұлшықет
- С) мойынның ұзын бұлшықеті
- Д) қос қарыншалы бұлшықет

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 15 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

Е) иек-тіласты бұлшықеті

9. Мимикалық бұлшықеттердің ерекшелігі:

А) теріге бекиді+

В) сүйектерден басталып, сүйектерге бекиді

С) жұтуға қатысады

Д) бүгуге қатысады

Е) жазуға қатысады

10. Шайнау бұлшықеттеріне тән ерекшеліктер:

А) төменгі жақсүйекке бекиді+

В) тіласты сүйегін көтереді

С) беттегі табиғи тесіктердің айналасында орналасқан

Д) ішкі жан күйді көрсетеді

Е) теріге бекінеді

Есептер:

№1. Мимикалық бұлшықеттердің ерекшеліктерін жасайтын: олардың фасциясының болмауы, сүйектен басталып, теріге байланатыны. Қай бұлшық еттің фасциясы болсын, сүйектен басталып, сүйекке байланады.

Жауап: Бұл бұлшық ет-ұрт бұлшықеті.

№2. Басы жарақаттанған адамда астыңғы жағы алға қозғала алмай қалды. Бұл қай бұлшықеттің жарақатынан болады?

Жауап: Астыңғы жақтың алға жылжымай дамуы. Латеральді қанаттың бұлшықетінің жарақаттануынан болады.

№3. Мойын аймағы жарақат алғанда қатты қан ақты, бұл ауалы эмболия асқынуымен аяқталды. Бұндай мойын аймағында жарақат болғанда не әсер етеді. Кеуде қуысындағы терең тыныстың болуы мойын ауа тамырлары

Жауап: Мойын аймағы жарақат алғанда мұндай асқынулардың пайда болуындағы ерекшеліктер

- мойын аймағында көп вена және артерия орналасқан.

- тыныс алуға көптеген бұлшықеттер қатысады.

- көп шандыр, тамырдың солуына жол бермейді.

- кеуде қуысының теріс тыныстың болуы, мойын тамырларының ауаны тартуға қажеттілік етеді.

Тақырып №6

1.Тақырып: Көкет, оның құрылысы және қызметі. Іш бұлшықеттері мен шандырлары. Іштің ақ сызығы. Жамбас белдеуі мен аяқұшы бұлшықеттері мен шандырлары.

2.Мақсаты: Иық белдеуінің және иық, білек, қол ұшы /басы/ бұлшықеттері мен шандырларының құрылымын құрылысын зерттеу. Жамбас белдеуінің құрылымы мен қызметін зерттеу.

3.Оқу мақсаты: Иық белдеуінің және иық, білек, қол ұшы /басы/ бұлшықеттері мен шандырларын плакаттарда, планшеттерде, муляждарда, алдынан және жанынан қараған суреттерде танып, дәл таба білу арқылы еркін меңгеруді үйрету. Қолтық шұңқырының құрылысын үйрету. Жамбас белдеуі мен аяқ ұшы бұлшықеттері мен шандырларын плакаттарда,

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 16 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

планшеттерде, муляждарда, алдынан және жанынан қараған суреттерде танып, дәл таба білу арқылы еркін меңгеруді үйрету.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Иық белдеуінің артқы топ бұлшықеттерінің қызметі.
2. Иықтың алдыңғы топ бұлшықеттері қызметі.
3. Қол ұшының бұлшықеттері, қызметі
4. Жамбас белдеуінің алдыңғы топ бұлшықеттері, қызметі.
5. Жамбас белдеуінің артқы топ бұлшықеттері, қызметі.
6. Санның алдыңғы топ бұлшықеттері, қызметі.
7. Санның артқы топ бұлшықеттері, қызметі.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 17 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

5. Сайт: www.ukma.kz

6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>

7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>

8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>

9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Иық белдеуі бұлшықеттері:

- A) Дельтатәрізді бұлшықеті+
- B) Шайнау бұлшықеті
- C) Екібасты бұлшықет
- D) Арқаның аса жалпақ бұлшықеті
- E) Мойынның теріастындағы бұлшықеті

2. Қолдың еркін бөлігінің бұлшықеттері:

- A) Иықтың екі басты бұлшықеті+
- B) Шайнау бұлшықеті
- C) Үлкен кеуде бұлшықеті
- D) Іштің тік бұлшықеті
- E) Мойынның теріастындағы бұлшықеті

3. Иықты бүгетін бұлшықеттер:

- A) иықтың екі басты бұлшықеті
- B) үшбасты бұлшықеті
- C) иық бұлшықеті
- D) үлкен дөңгелек бұлшықет
- E) кіші кеуде бұлшықеті

4. Иықты жазатын бұлшықеттер:

- A) иықтың үш басты бұлшықеті+
- B) жауырынасты бұлшықеті
- C) құстұмсық-иық бұлшықеті
- D) кіші дөңгелек бұлшықет
- E) иықтың екі басты бұлшықеті

5. Қолтық қуысының алдыңғы қабырғасындағы топографиялық құрылымдар:

- A) бұғана- кеуде үшбұрышы+
- B) үш бұрышты тесік
- C) сан үш бұрышы
- D) сан өзегі
- E) төртбұрышты тесік

6. Кәрі жілік нервті өзегінің қабырғаларын құрайтын құрылымдар:

- A) тоқпан жілік+
- B) құстұмсық-иық байламы
- C) иық бұлшықеті
- D) иық-кәрі жілік бұлшықеті
- E) иықтың екі басты бұлшықеті

7. Шынтақ буынына әсер ететін иық бұлшықеттері:

- A) иықтың екі басты бұлшықет+

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 18 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- В) құстұмсық-иық бұлшықеті
 С) дельтатәрізді бұлшықеті
 D) төртбасты бұлшықет
 E) үлкен дөңгелек бұлшықет
8. Иықтың алдыңғы бұлшықеттері:
 A) құстұмсық-иық бұлшықеті+
 B) үшбасты бұлшықет
 C) қылқанасты бұлшықеті
 D) дельтатәрізді бұлшықеті
 E) үлкен дөңгелек бұлшықет
9. Санның төрт басты бұлшықеті жатады:
 A) Санның алдыңғы топ бұлшықеттеріне+
 B) Санның артқы топ бұлшықеттеріне
 C) Санның медиалді топ бұлшықеттеріне
 D) Сирақтың алдыңғы топ бұлшықеттеріне
 E) Сирақтың артқы топ бұлшықеттеріне
10. Тігінші бұлшықеті жатады:
 A) Санның бұлшықеттеріне+
 B) Мойынның бұлшықеттеріне
 C) Арқаның бұлшықеттеріне
 D) Кеуде бұлшықеттеріне
 E) Жамбас бұлшықеттеріне

Есептер:

№1 Жарақаттың нәтижесінде зардап шеккен адамда иықтың артқы тобындағы бұлшықеттердің қызметі зақымдалды. Шынтақ буынының қандай қызметі зақымдалды.

Жауап: Бұл жағдайда білекті жазу қызметінің бұзылуы байқалады.

№2. Орманда құлаған бала өткір тасқа білегімен соққы алды. Хирург қарағанда төменгі төрттен бір бөлігі білектің жарақаты байқалды. Зақымданған адам қол ұшын ішке қарай бұра алмады. Қандай бұлшықет зақымдалған?

Жауап: Жарақат кезінде төртбұрышты білек пронаторы зақымдалды.

№3 Науқақта үлкен саусақтың панарициясымен кішкене саусақтың іріндік қабынуымен аяқталды. Неге асқыну байқалды және қасында жатқан саусақ қабынды.

Жауап: Білек өзектерінің синовиалды қынаптарына іріндік процессі тарады, саусақтарының бүккіштерінің синовиалды қынаптарының орналасқан жері, сол арқылы ірің шынашаққа жетті, Y- тәріздес қабыну байқалды. Көршілес саусаққа өткен жоқ, себебі екінші саусақта жеке синовиалды қынабы бар.

Тақырып №7

1.Тақырып: Спланхнология-ішкі ағзалар туралы ілім. Ас қорыту жүйесі. Ас қорыту ағзаларына жалпы шолу. Ішектер топографиясы, бөліктері, қабырғаларының құрылысы.

2.Мақсаты: Студенттерге ас қорыту жүйесін муляждарда,планшеттерде көрсетіп,табуды және атауды үйрету. Өңеш, асқазан, ішектер топографиясы, бөліктері, қабырғаларының құрылысы бүрлері зерттеу.Бауырдың, ұйқы безінің, өт қабының құрылысы мен қызметінің ерекшеліктерін,

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 19 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

сегменттерін, топографиясын, құрылысы мен қызметін зерттеу. Ішастардың ерекшеліктері мен топографиясын, қызметін білу.

3. Оқу мақсаты: Ауыз қуысы, тіл, тістер. Сілекей бездері. Таңдай, жұтқыншақ, өңеш, асқазан құрылысы, топографиясы, қызметтері. Ауыз қуысының қабырғалары мен ішіндегі ағзаларды зерттеу.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Ауыз қуысының қабырғаларын қандай ағзалар түзеді?
2. Тістің құрылысын айтыңыз. Тістің әртүрлі формалары немен ерекшеленеді?
3. Сүт және тұрақты тістердің шығу мерзімдерін атаңыз?
4. Сүт және тұрақты тістердің толық формуласын жазыңыз.
5. Тілдердің бетінде қандай бүртіктер бар? Дәм бүртіктері қайсысында бар?

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 20 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Ауыз қуысының бөліктері:

- а) меншікті ауыз қуысы+
- б) ауыз саңылауы
- в) аран
- г) резервуар
- д) хоаналар

2. Экзокринді бездер:

- а) шықшыт безі+
- б) қалқанша без
- в) гипофиз
- г) эпифиз
- д) бүйрекүсті безі

3. Тілдің бөліктері:

- а) түбірі+
- б) дөңгелек тесігі
- в) негізі
- г) бұрышы
- д) мойыны

4. Тіл бүртіктері:

- а) жіптәрізді+
- б) жекелеген
- в) элипстәрізді
- г) қосымша
- д) жинақталған

5. Өңештің қабырғасының құрылымы:

- а) бұлшықетті қабық+
- б) шеміршекті қабық
- в) сірлі
- г) фиброзды қабық
- д) эпителилік

6. Тіл жүгеншігі орналасқан:

- а) тілдің астында+
- б) тілдің арқашығында
- в) тілдің жиектерінде
- г) тілдің түібірінде
- д) ауыздың кіреберісінде

7. Тілдің жоғарғы бетіндегі құрылымдар:

- а) бүртіктер+

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 21 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- б) шұңқыршалар
- в) альвеолалар
- г) бүрлер
- д) шұңқыршалар
- 8. Сілекей бездері – туындылары ...
- а) ауыз қуысының шырышты қабығының+
- б) ауыз қуысының бұлшықетті қабығының
- в) ауыз қуысының шырышасты негізінің
- г) шырышты қабықтың меншікті табақшасының
- д) шырышты қабықтың бұлшықетті табақшасының
- 9. Өңештің қызметі:
- а) асқорыту жолы +
- б) тынысалу жолы
- в) несепжыныс жолы
- г) фагоцитарлы
- д) иммунды
- 10. Таңдайдың бөліктері:
- а) Қатты таңдай+
- б) Жоғарғы таңдай
- в) Артқы таңдай
- г) Төменгі таңдай
- д) Алдыңғы таңдай

Есептер:

№1. Стоматолог-дәрігер ауыз қуысын қарайды. Жұмысқа кіресер алдында тіл астына тампон салады. Неге бұл манипуляцияны жасайды?

Жауап: Сілекейді азайту мақсатында.

№2. Дәрігер-стоматолог тіске пломб салады. Ауыз қуысында сілекейдің жиналуын азайту үшін шықшыт безінің өзегінің тесігін жабу үшін тампонды қайда салуы керек?

Жауап: Дәрігер тампонды немесе дренаждық трубканы ауыз кіреберісіне салады.

№3. Балада үстіңгі және астыңғы күрек тістер түгелімен шықты. Баланың жасын анықта.

Жауап: 10-12 айлық бала

Тақырып №10

1. Тақырып: Тыныс алу жүйесі ағзаларының жалпы сипаттамасы. Өкпе, құрылысы, топографиясы, қызметі. Өкпеқап, оның қойнаулары. Көкірекаралық.

2. Мақсаты: Тыныс алу жүйесінің ерекшеліктерін, құрылысын және қызметін оқыту. Өкпе, құрылысы, топографиясы, қызметі. Өкпенің жиектері және сегменттері(оң және сол жақ) Өкпеқап, оның қойнауларын, көкірекаралық құрылысын, қызметін білу.

3. Оқу мақсаты: Білім алушыларға тыныс алу жүйесінің препараттарын муляждарда көрсету. Өкпенің, өкпе қабының құрылысын, көкірекаралық бөлімдерін, ағзаларын оқып білу.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Мұрын қуысы, оның қабырғалары.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 22 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

2. Мұрын жанындағы қойнаулар, оның мұрын қуысымен байланысы.

3. Көмей құрылысы, топографиясы, қызметі.

4. Кеңірдек құрылысы, топографиясы, қызметі.

5. Бронхтар құрылысы, топографиясы, қызметі.

6. Өкпе, құрылысы, топографиясы, қызметі.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

• **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.

• **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• **6. Әдебиет:**

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.

2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014

3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.

4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет

5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.

6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.

2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г. Л. Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

2. Билич, Г. Л. Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

3. Билич, Г. Л. Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

5. Сайт: www.ukma.kz

6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>

7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>

8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>

9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 23 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Мұрын қуысының бөліктері:

- а) тыныс алу және иіс сезу+
- б) тыныс алу және көру
- в) тыныс алу және түйісуді сезу
- г) иіс сезу және есту
- д) иіс сезу және дәм сезу

2. Мұрындық жол – ...

- а) мұрын қалқанының астындағы кеңістік+
- б) мұрын қуысының кіреберісі
- в) мұрын-көзжасөзегінің тесігі
- г) жоғарғы жақсүйектің маңдайлы өсіндісінің жанындағы жүлге
- д) сынатәрізді сүйектің үлкен және кіші қанаттардың арасындағы саңылау

3. Көмей ... болып табылады:

- а) тыныс алу жолы мен дауыс аппараты+
- б) тыныс алу және тірек-қимыл аппараты
- в) ас қорыту және дауыс аппараты
- г) несеп шығаратын жүйе мен дауыс аппараты
- д) тынысалу және ас қорыту аппараты

4. Кеңірдек – ...

- а) көмей мен басты бронхтардың аралығында орналасқан түтікті ағза+
- б) ауыз қуысы мен өңештің аралығында орналасқан түтікті ағза
- в) бүйректің жоғарғы шетінде орналасқан ағза
- г) бүйрек пен несеп қуықтың аралығында орналасқан түтікті ағза
- д) өкпелердің аралығында орналасқан үлесті ағза

5. Кеңірдек айырығы – ...

- а) кеңірдектің екі негізгі бронхтарға бөлінген жері+
- б) көршілес шеміршектің жартылай сақиналардың аралығындағы дөнекер тіндік табақша
- в) кеңірдектің сыртқы қабығы
- г) кеңірдек қабырғасының қақпағы
- д) кеңірдектің қолқамен қиылысқан жері

6. Мұрын қуысында ... мұрын жолы орналасқан.

- а) үш+
- б) екі
- в) төрт
- г) бес
- д) бір

7. Төменгі мұрын жолына ... ашылады.

- а) мұрын-көзжас өзегі+
- б) маңдай қойнауы
- в) гаймор қойнауы
- г) торлы сүйектің (кеңсіріктің) алдыңғы ұяшықтары
- д) евстахий түтігі

8. Көмейдің тақ шеміршегі:

- а) қалқаншатәрізді+

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 24 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- б) мүйізтәрізді
 в) сынатәрізді
 г) ожаутәрізді
 д) дән тәрізді
 9. Жоғарғы жақсүйек қойнауына ... ашылады.

- а) ортаңғы мұрын жолы+
 б) жоғарғы мұрын жолы
 в) сына-таңдай шұңқыры
 г) төменгі мұрын жолы
 д) мұрын-көзжас өзегі

10. Мандай қойнауына ... ашылады.

- а) ортаңғы мұрын жолы+
 б) жоғарғы мұрын жолы
 в) алдыңғы бассүйек шұңқыры
 г) жоғарғы көзұя саңылауы
 д) төменгі мұрын жолы

Есептер:

№1. Тыныс жолдарына бөгде зат түскен адамды жарақат бөліміне әкелді. Басты бронхтардың анатомиялық ерекшелігін ескере отырып заттың қай бронхта тұрып қалғанын айт.

Жауап: Оң басты бронхта.

№2. Ауруда қабыну процесімен кеңірдектің артқы қабырғасы бұзылған. Бұл Жағдайда қабыну процесі қай ағзаға өтуі мүмкін екендігін көрсет.

Жауап: Кеңірдектің артқы қабырғасының қабыну процесі өңешке өтеді.

№3. Интубациялық түтікті көмейге салу үшін дәрігер тамақ арқылы көмей кіреберісі қолмен табады. Көмейге кіретін тесік немен қоршалған?

Жауап: Көмейге кіретін тесіктің алдын көмей үсті шеміршегі, артын ожау тәрізді шеміршектердің ұштары бүйірінде ожау – көмей үсті қатпарлы қоршаған

Тақырып №11

1.Тақырып: Бүйректер, құрылысы, топографиясы. Несеп шығаратын жолдарының анатомиясы: несеппағар, қуық, несеп шығаратын өзек құрылысы, топографиясы.

2.Мақсаты: Зәр ағзаларының құрылысы мен қызмет етуін зерттеу. Ер және әйел жыныс мүшелерінің құрылысы мен қызметін зерттеу.

3. Оқу мақсаты: Білім алушыларға зәр жүйесінің органдарын муляждарда, планшеттерде, кестелерде табуға, атауға және көрсетуге үйрету. Білім алушыларды ерлер мен әйелдердің жыныс мүшелерін муляждарда, планшеттерде, плакаттарда табуға, атауға және көрсетуге үйрету.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

O'ŢTUSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 25 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

1. Бүйректің скелетопиясы, синтопиясы, голотопиясы.
2. Бүйрек қабаттары.
3. Бүйрек фиксациясы.
4. Несепағар, бөліктері, қысыңқылары.
5. Қуық, құрылысы, функциональді маңызы.
6. Еркек жыныс мүшесі. Еркектің несеп шығаратын каналы, бөліктері, тарылған, кеңіген жерлері.
7. Аналық без, құрылысы, топографиясы, жасқа байланысты ерекшеліктері.
8. Жатыр түтігі бөліктері, топографиясы.
9. Жатыр, орналасуы, фиксациясы, қабырғасының құрылысы.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

O'NTUSTIK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 26 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

5. Сайт: www.ukma.kz

6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>

7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>

8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>

9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Бүйректің екі полюсі дегеніміз:

- а) жоғарғы және төменгі шеттері+
- б) вентралдық және каудалдық шеттері
- в) жоғарғы және медиалдық шеттері
- г) медиалдық және артқы шеттері
- д) төменгі және вентралдық шеттері

2. Бүйректің құрылымдық-қызметтік бірлігі:

- а) нефрон+
- б) ацинус
- в) бүйрек бүртігі
- г) бүйрек денешігі
- д) кіші тостаған

3. Несеп ағардың ұзындығы:

- а) 25-30 см+
- б) 5-7 см
- в) 10-15 см
- г) 10-20 см
- д) 8-10 см

4. Несеп қуық ... орналасқан.

- а) қасаға симфизінің артында+
- б) қасаға симфизінің алдында
- в) сегізкөздің алдында
- г) сегізкөз-мықын буынының артында
- д) ұршық буынының жанында

5. Несеп қуық ... қабырғасынан түзілген.

- а) шырышты, шырышасты негізі, бұлшықетті, дәнекер тінді (адвентициялық) қабықтардан+
- б) шырышты қабықтан, шырышасты негізінен
- в) шырышасты негізінен, бұлшықетті қабықтан
- г) бұлшықетті, дәнекер тінді қабықтардан
- д) эпителийлі, сірлі, бұлшықетті қабықтардан

6. Несеп қуықтың шырышасты негізі ... болмайды.

- а) несеп қуық үшбұрышында+
- б) алдыңғы қабырғасында
- в) ұшында
- г) артқы қабырғасында
- д) бүйір қабырғасында

7. Несеп ағардың бөліктері:

- а) іштік, жамбас астаулық+
- б) кеуделік және іштік

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 27 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- в) іштік және сегізкөздік
- г) жамбас астаулық және құйымшақтық
- д) кеуделік және құйымшақтық
- 8. ... несеп өндіретін ағза болып саналады.
- а) Бүйрек+
- б) Бауыр
- в) Көкбауыр
- г) Жатыр
- д) Несепқуық
- 9. Бүйректің миы заты ... құралған.
- а) пирамидалардан+
- б) бағаналардан
- в) кіші тостағаншалардан
- г) үлкен тостағаншалардан
- д) түбектен
- 10. Бүйрек ішастармен ... жабылған.
- а) экстраперитонеалды+
- б) интраперитонеалды
- в) мезоперитонеалды
- г) ретроперитонеалды
- д) интра-, мезо- және экстраперитонеалды

Есептер:

№1. Дәрігер-рентгенолог бүйрек рентгенограммасын қарағанда оның түбекшесі қап тәрізді, кіші табақшалар бірден түбекшеге құятыны (үлкен табақшалар жоқ) көрінді. Даму варианттарын ескере отырып дәрігер бүйректің экскреторлық жолдарының қай пішінін көрді?

Жауап: Дәрігер рентгенолог бүйрек экскреторлық ағашының эмбриональдық пішінін тапты.

№2. Ауруда несеп-тас ауруы. Несеп ағардың қай жерлерінде тас тұрып қалып тесікті жабуы мүмкін.

Жауап: Түбекшеден шыққан жерінде, кіші жамбасқа өткен жерінде, қуыққа кірген жерінде.

№3. Шат сүйектерінің жарақатынан кейін, симфиз маңында жылжу байқалды. Қай ағзаның қызметі бұзылуы мүмкін?

Жауап: Бұндай жарақатта қуық бұзылады.

Тақырып №12

1.Тақырып: Ангиология. Тамырлар жүйесінің жалпы анатомиясы. Жүрек, оның камерлары. Үлкен және кіші қан айналу шеңберінің артериялары.

2.Мақсаты: Жүрек-қан тамыр жүйесінің құрылысы мен қызметін зерттеу.

3. Оқу мақсаты: Білім алушыларды муляждарда, планшеттерде, плакаттарда қанайналым сызбасын табуға, атауға және көрсетуге үйрету. Жүрек, жүрек камерасы. Жүрек қабырғасының құрылысы. Перикард, жүрек топографиясы.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

OŇTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 28 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

1. Жүректің сыртқы құрылысы.
2. Жүрекшелердің құрылысы.
3. Қарыншалардың құрылысы.
4. Жүрек қабырғаларының құрылысы
5. Үлкен және кіші қан айналым шеңберлері.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 29 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

8. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Жүрек ... орналасқан.

- а) алдыңғы көкірекаралықта+
- б) алдыңғы көкірекаралық ортаңғы
- в) артқы көкірекаралықта
- г) жоғарғы көкірекаралықта
- д) бүйір көкірекаралықта

2. Жүректің оң жақ жүрекше- қарынша тесігінде ... орналасқан.

- а) үшжармалы қақпақ+
- б) қолқалы қақпақ
- в) митралдық қақпақ
- г) жартыайлы қақпақ
- д) өкпе сабауының қақпағы

3. Микроциркуляторлық ағын дегеніміз:

- а) тіндердегі жергілікті қан айналымның тамырлық торы+
- б) көз алмасының түбіндегі лимфокапиллярлар торы
- в) бүйрек денешігіндегі гемокапиллярлар
- г) иреленген шәует өзекшелерінің торы
- д) бүйректің тік өзекшелерінің торы

4. Ерлер жүрегінің орташа салмағы:

- а) 300 г.+
- б) 400 г.
- в) 350 г.
- г) 250 г.
- д) 370 г.

5. Әйелдер жүрегінің орташа салмағы:

- а) 220 г.+
- б) 200 г.
- в) 300 г.
- г) 350 г.
- д) 380 г.

6. Жүрек көкірекаралықтың ... бөлігінде орналасқан.

- а) алдыңғы+
- б) жоғарғы
- в) артқы
- г) алдыңғы-жоғарғы
- д) төменгі

7. Оң қарыншаның қабырғасында ... тесігі орналасқан.

- а) өкпе сабауының+
- б) төменгі қуыс вена
- в) қақпа венасының
- г) қолқа

O'NTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 30 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

д) митралды қақпақша
8. Жүрек қабырғасының сыртқы қабығы ... саналады.

- а) эпикард+
- б) фиброзды қабық
- в) шырышты қабық
- г) сірлі қабық
- д) шырышасты қабық

9. Жүрек қабырғасының ішкі қабығы ... саналады.

- а) эндокард+
 - б) қыртыстық
 - в) милық
 - г) жүрекқап
 - д) дәнекертінді қабық
10. Жүректің өткізгіш жүйесінің элементі:
- а) жүрекше-қарыншалық түйін+
 - б) жеке түйін
 - в) үшкіл түйін
 - г) жүрек шиыршығы
 - д) проприоцептивтік шоғыр

Есептер:

№1. Ауруды қараған кезде, жүректің оң жақ шекарасы төстен 3 см оң жаққа қарай ығысқан. Жүректің қай шекарасы үлкейген?

Жауап: оң қарынша

№2. Жүрек ұшының соғуы 5- қабырғааралықта ортаңғы бұғана сызығында сыртқа қарай сезіледі. Жүректің қай камерасы үлкейген?

Жауап: сол қарынша

№3. Ауруға III сол қабырға шеміршегінің төске байланатын жерінде систоликалық шуестіледі. Осы жерде қандай ірі тамырдың проекциясы орналасқан?

Жауап: truncus pulmonalis (өкпе сабауы)

Тақырып №14

1.Тақырып: Жоғарғы қуысты вена жүйесі. Мидың веналары. Төменгі қуысты вена жүйесі. Оның қалыптасу көздері. Аяқ веналары. Қақпа венасы. Оның қалыптасу көздері. Кава –кавальді және порто-кавальді анастомоздар.

2.Мақсаты: Сыртқы және ішкі ұйқы артериясының құрылысы мен функцияларын зерттеу. Зерделеп, құрылысының ерекшеліктері және олардың жұмыс істеуі жүрек-қан тамырлары жүйесі, қан айналымын арттырады. Жүрек-қантамыр жүйесінің құрылысы мен қызметін, қолқаның кеуде және құрсақ бөлігінің тармақтарын зерттеу. Қолқа тармақтарының, аяқ артерияларының құрылымын зерттеу.

3.Оқу мақсаты: Білім алушы муляжда жүректі қанмен қамту және мидың артериялық шеңберін табуға, атауға және көрсетуге үйрету. Жұлын қанмен жабдықтау. Қолтықтың астынан тағылатын, иық артериясы. Сәулелік, шынтак артериялары. Алақан артериялық доғалар.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 31 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

Студенттерді қолқаның кеуде және іш бөлігінің тармақтарын плакаттарда, муляждарда табуға, атауға және көрсетуге үйрету. Паритальды және висцеральды тармақтар. Студенттерді аяқтың ірі артериалды магистральды тамырларын атауға, табуға, көрсетуге үйрету. Жалпы, сыртқы және ішкі мықын және сан артериясы.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Сыртқы мықын артериясының тармақтарын атаңыз. Олар қалай аталады және қандай органдар қан жасайды?
2. Қолтық асты артериясы, топографиясы, тармақтары облысы қанайналымы.
3. Иық артериясы, топография, тармақтары, қанмен қамтамасыз ету салалары.
4. Шыбық артериясы, топографиясы, тармақтары, қанмен қамтамасыз ету салалары.
5. Шынтақ артериясы, топографиясы, тармақтары облысы қанайналымы.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016.-292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.

OÑTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 32 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Ішкі каротид артериясы келесіге өтеді:
 - а) Ұйқыдағы арна+
 - б) Алдыңғы арна
 - в) Мандибулярлы арна
 - г) Айналымалы тесік
 - д) Визуалды арна
2. Сол жақтағы жалпы каротид артериясы мыналардан шығады:
 - а) Аорта доғалары+
 - б) Иық басы
 - в) Қолқаға көтерілу
 - г) Қолтық асты
 - д) Іш қуысы
3. Оң жақ субклавиалық артерия мынадан шығады:
 - а) Иық бастық бөшкесі+
 - б) Аортаға көтерілу
 - в) Қолқаға көтерілу
 - г) Қолтық асты
 - д) Іш қуысы
4. Сол жақ субклавиалық артерия мынадан шығады:
 - а) Аорта доғалары+
 - б) Иық басы
 - в) Қолқаға көтерілу
 - г) Қолтық асты
 - д) Іш қуысы
5. Жүректің сол жақ қарышасынан шыққан кеме:
 - а) Аорта +
 - б) Коронарлық артерия
 - в) Каротид артериясы
 - г) Брахиалды артерия
 - д) Тамырлы вена
6. Жүректің оң жақ қарышасынан шыққан кеме:
 - а) Өкпе магистралі+
 - б) Аорта
 - в) Коронарлық артерия
 - г) Каротид артериясы
 - д) Субклавиалық вена
7. Қарыншалық миокардтың бұлшықет қабаттарының саны:
 - а) Үш+

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 33 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

б) Төрт

в) екі

г) Бір

д) Бес

8. Аорталық доғадан тарайды:

а) иық бас сабауы+

б) оң жақ каротид артериясы

в) оң жақ субклавиалық артерия

г) омыртқалы артерия

д) төменгі тармақ

9. Иық буынына қан жеткізуге қатысатын тамырлы артерия тармақтары

а) тоқпан жілікті қамтитын алдыңғы артерия+

б) капкула артериясы

в) бүйірлік кеуде артериясы

г) стерокардиалды артерия

д) жоғарғы кеуде артериясы

10. Құрсақ аортасының жұптасқан висцералды тармақтары

а) орта бүйрек артериялары+

б) ұйқы безі – он екі елі ішек артериялары

в) бауыр артериялары

г) төменгі диафрагматикалық артериялары

д) целий магистралді

Есептер:

№1. Жұлынның қанмен қамтамасыз етілуі субклавиалық артерияның жұлын артериялары арқылы жүзеге асырылады. Кеуде қуысында, іш қуысында, жамбас аймағында жұлынның қанмен қамтамасыз етілуінің артерияларға ұлғаюын көрсетіңіз,

Жауап; Жұлынның қанмен қамтамасыз етілуі артқы артериялардың, бел артерияларының және сакральды артериялардың радикулярлық артериялары арқылы күшейтіледі,

№2. Басы жарақат алған жас жігіт ауруханаға түсті, Қарау кезінде науқас мұрынның қатты ауырсынуын бастады, Жәбірленушіде ішкі каротид артериясының таиырларынан зақымдалу мүмкіндігі атап өтілді,

Жауап; Жәбірленушінің іштің артқы мұрын артериясынан тың қабырғасында өтеді

№3. Адам жарақат алған кезде жәбірленуші бет артериясынан қатты қан кетуді бастан кешті, Жедел жәрдем келгенге дейін қан кетуді қалай тоқтатуға болады

Жауап; Бетті саусағыңызбен басу арқылы қан кетуді тоқтата аласыз шайнау бұлшықетінің алдыңғы шетіндегі төменгі жақтың сыртқы бетіндегі артериялар.

Тақырып №15

1.Тақырып: Лимфа жүйесі. Көкбауыр және оның веналары, лимфа тамырлары және топографиясы.

2.Мақсаты:. Лимфа жүйесінің құрылымын зерттеу. Көкбауырдың, оның веналары мен лимфаларының құрылысын және олардың топографиясын зерттеу.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		43 беттің 34 беті

3. Оқу мақсаты: Студенттерді муляждарда, планшеттерде, плакаттарда лимфа арнасы буынының жүйесін қалыптастыру көздерін білуге үйрету. Білім алушыларды муляждарда, планшеттерде, плакаттарда көкбауырдың, оның веналары мен лимфаларының қалыптасу көздерін және олардың топографиясын білуге және көрсетуге үйрету. Жалпы анатомиялық құрылымы.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Жоғарғы қуысты вена қандай мүшелермен байланысады (шекараласады)?
2. Жартылай жұп вена қай жерде орналасқан және қандай мүшелермен жанасады?
3. Жартылай жұп вена ағынын атаңыз.
4. Жартылай жұп қосалқы вена көктамырлардың ағындарын атаңыз.
5. Бұғана асты вена ағынын атаңыз.
6. Иық бас веналары, ағындары.
7. Веналық омыртқа өрімдері.
8. Қандай тамырларда веналық қан омыртқа өрімдерінен ағады?
9. Төменгі мезентериалды тамырға қандай тамырлар түседі?
10. Қандай тамырлар көкбауыр венасына түседі?

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы /. - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

OŇTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 35 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Іш қуысындағы тақ мүшелерінен қан жинайтын вена:
 - а) қақпа+
 - б) илиак
 - в) төменгі диафрагматикалық
 - г) төменгі қуыс
 - д) жоғарғы қуыс
2. Бас және мойын мүшелерінен қан ...вена тамырға түседі.
 - а) мойынтұрық +
 - б) субклавиялық
 - в) аксиларлы
 - г) төменгі қуыс
 - д) жартылай бөлінбеген
3. ... тамыр оң жақ жүрекшеге түседі.
 - а) Жоғарғы қуыс +
 - б) өкпе
 - в) Қақпа
 - г) перикардальды
4. Тіл асты сүйектің үстіндегі тамырлар ...
 - а) алдыңғы мойынтұрық қан тамырлары. +
 - б) уақытша үстіңгі тамыр.
 - в) кавернозды синус.
 - г) сигма тәрізді синус.
 - д) сыртқы қан тамырлары.
5. Қолдың латеральды тері асты венасы ... тамырға түседі.
 - а) бұлшықет асты+
 - б) сыртқы құмыра
 - в) иық
 - г) брахиоцефалдық
 - д) ішкі құмыра
6. Қолдың медиальды тері асты венасы ... тамырға түседі.
 - а) иық +

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 36 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

б) аксиларлы

в) субклавиялық

г) сыртқы құмыра

д) алдыңғы құмыра

7. Жоғарғы белдеу терең венасы - ...

а) иық венасы +

б) бүйір сапенозды тамыр

в) медиальды сапенозды тамыр

г) локтің аралық венасы

д) брахиоцефалды тамыр

8. Бауырға ағатын тамыр:

а) қақпа+

б) жоғарғы қуыс

в) субклавиялық

г) өкпе

д) құмыра

9. Диплоидты веналар ағатын анатомиялық түзілімдер:

а) жоғарғы сагиттальды синус +

б) сыртқы қан тамырлары

в) ішкі қан тамырлары

г) төменгі тасты синус

г) жоғарғы тасты синус

10. Жартылай жұп тамыр ағып кетеді:

а) жартылай жұп тамыр+

б) сол жақ брахиоцефалдық тамыр

в) жоғарғы вена кавасында

г) оң жақ брахиоцефальды тамыр

г) қосымша жартылай ашылмаған тамыр

Есептер:

№1. Бассүйекті ашу кезінде хирург қан кетуді тоқтату үшін бастың сүйектерінің жиектеріне замазка қолданды. Қан кету қайдан пайда болғанын түсіндіріңіз?

Жауап: Бас сүйек сүйектерінің губкалы затында орналасқан диплоэтикалық веналардан қан пайда болды.

№2. Төменгі трахеостомия кезінде хирург кездейсоқ венозды анастомозды кесіп тастады, нәтижесінде қатты қан кету пайда болды. Ол қандай анастомозды кесіп тастады?

Жауап: Мүмкін хирург интерапоневротикалық супрастеральды кеңістіктегі қақырықты веналық доғаны кесіп тастаған шығар.

№3. Варикоцеле диагнозы қойылған науқаста оң жаққа қарағанда сол жақта ұрықтың ісінуі жиі кездеседі. Себесін түсіндіріңіз?

Жауап: Сол жақ ұрық венасы сол жақ бүйрек венасына, ал оң жақ ұрық венасы төменгі вена кавасына ағып келеді, яғни. сол жаққа қарағанда ағу оңайырақ болады.

Тақырып №16

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 37 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

1.Тақырып: Нерв жүйесі туралы ілім – неврология. Орталық нерв жүйесі. Жұлын құрылысы. Ортаңғы ми. Төрт төмпешік. Ми аяқшалары. Аралық. Таламенцефалон және гипоталамус. Үшінші қарынша. Бас ми нервтері. I, II, III, IV, VI жұптар Үшкіл нерв/V-жұп/оның бірінші, екінші, үшінші тармақтары. Бет нерві /VII-жұп/. Тіл-жұтқыншақ нерві /IX-жұп/. Кезбе нерв /X-жұп/. Қосалқы нерв /XI-жұп/. Тіласты нерві /XII-жұп/. Вегетативті нерв жүйесі құрылысының жалпы принциптері. Эндокриндік ағзалар. Иммундық жүйе.

2.Мақсаты: Орталық нерв жүйесі құрылысының ерекшеліктерін зерттеу. Жұлынның құрылысын,сұр затты, конструкциян зерттеу. Омыртқаның ақ заты. Сегменттеу. Жұлын қабығы Мидың құрылымын, топографиясын, функцияларын және олардың бөліктерін сопақша ми, артқы ми және көпірді зерттеу. Мишықтың құрылымын, топографиясын, функцияларын үйрену. Мишықтың сұр және ақ заттары. Аяқшалар және мишықтың құрамы. Ромб тәрізді шұңқыршаны зерттеу. IV қарынша . Мидың нерв жүйесі. ядро, топографиясы..Өткізгіш жолдары. Соңғы мидың құрылысы мен қызмет етуін зерттеу. Сүйелді дене. Гипокамп, ішкі капсула. Ортаңғы ми құрылысының ерекшеліктерін зерттеу. Төрт төмпешік, ми аяғы. Аралық мидың құрылысы мен қызметін зерттеу.

3.Оқу мақсаты: Студенттерді орталық жүйке жүйесін табуды, атауды, намуляждарда, планшеттерде, плакаттарда көрсетуді үйрету. Студенттерді жұлынның, қабықтың сыртқы және ішкі құрылымын, жұлын нервтерінің қалыптасуын, мойын өрісінің тармақтарын, олардың инервация аймағын, құрылысын, топографиясын білуге үйрету.Студенттерді мидың бөліктерін білуге үйрету: сопақша ми, артқы ми, ми көпірі. Студенттерді мидың бөліктерін: мишық, құрылысы, топографиясын білуге үйрету. Студенттерді муляждарда, планшеттерде, IV қарыншаның ромб тәрізді шұңқырларын табуға, атауға, көрсетуге үйрету. Студенттерді муляждарда, планшеттерде, кестелерде соңғы ми мүшелерін және ішкі капсулаларды табуға, атауға, көрсетуге үйрету. Студенттерді ортаңғы мидың құрылысы мен топографиясын табуды, атауды, намуляждарда, планшеттерде, плакаттарда көрсетуді үйрету. Студенттерді муляждарда, планшеттерде, кестелерде аралық ми мүшелерін табуға, атауға, көрсетуге үйрету.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары:

1. Жұлынның сегментіне анықтама беріңіз.
2. Мойын өрісінің нервтерін атаңыз және олар қайда тарылады?
3. Осы өрімнің тармақтары қандай нервтер болып табылады?
4. Жамбас пен сирақ терісінде тармақталған нервтерді атаңыз, аяқ терісінің иннервациясына қандай нервтер қатысады?
5. Жұлынның бетінде қандай саңылаулар көрінеді?
6. Жұлынның сегментіне анықтама беріңіз.
7. Жұлын нервтерінің түбірлері неден құрылған?
8. Жұлынның алдыңғы, артқы және бүйір мүйіздерінде қандай ядро бөлінеді?
9. Жұлынның алдыңғы, артқы және бүйір арқандарында қандай өткізгіш жолдар өтеді?
10. Сопақша мидың шекарасын сипаттаңыз.

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 38 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы / . - Алматы : Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 2- кітап : оқу құралы . - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7. Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

- 1.. Орталық жүйке жүйесі тұрады:
 - а) жұлын және бас миынан+
 - б) жұлын және сезім мүшелері
 - в) жұлын және бас миының дің бөлігі
 - г) ми және ганглий
 - д) тек мидан
- 2.. Ретикулярлы формация-бұл нейрондар мен жүйке талшықтарының:
 - а) жұлын мен ми діңінде+
 - б) сүйек миы

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 39 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- в) аралық ми
- г) ми қабығы
- д) көру орталығында
- 3. Кеуде нервiнiң тармағы ...
- а) мойын +
- б) иық
- в) бел
- г) көз
- д) құйрық
- 4. Мойын сегменттерiнiң саны
- а) 8 жұп
- б) 5 жұп
- в) 9 жұп
- г) 7 жұп+
- д) 12 жұп
- 5. Жұлыннан кететiн мойын сегменттерiнiң саны:
- а) 8 жұп+
- б) 5 жұп
- в) 9 жұп
- г) 7 жұп
- д) 12 жұп
- 6. Алдыңғы санның бұлшық етiн нервтендiредi:
- а) жамбас нервi+
- б) жапқыш нерв
- в) Ойық нерв
- г) үлкен Герц нерв
- д) жалпы аз ұшақты нерв
- 7. Жамбас нервi нервтендiредi:
- а) алдыңғы жамбас тобының бұлшық етi+
- б) жамбастың артқы тобының бұлшық етi
- в) жамбас медиальды тобының бұлшық етi
- г) сирақтың алдыңғы бұлшық етi
- д) сирақтың артқы бұлшық етi
- 8. Қозғағыш анализатордың қабық ұшы:
- а) орталық аралық сырттан +
- б) орталықтан кейiнгi сырттан
- в) жоғарғы аспалы
- г) сылау
- д) жалпы
- 9. Ортаңғы миға жатады:
- а) ми аяғы+
- б) аралық ми
- в) соңғы ми
- г) артқы ми
- д) орта мидың тысы
- 10. ... мидың сыртқы пiшiнi жұлынға ұқсайды.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 40 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- а)Сопақша+
- б)Соңғы
- в)Ортаңғы
- г)Аралық
- д)Артқы

Есептер:

№1.Науқаста иық бүгілуінің бұзылуы және білектің сәулелі жағынан тері сезімталдығының бұзылуы байқалады. Науқаста қандай нервтің зақымдануы байқалады.

Жауап: науқаста бұлшықет-тері нервінің зақымдануы байқалады

№2. Науқаста жамбастың артқы бетінің тері сезімталдығының бұзылуы байқалады. Науқаста қандай нервтің бұзылуы байқалады.

Жауап: науқаста жамбастың артқы тері жүйкесі қызметінің бұзылуы байқалады.

№3. Науқаста жамбастың бітелуінің бұзылуы, сондай-ақ жамбастың медиальды бетінің терісінің сезімталдығының бұзылуы байқалады. Науқаста қандай нервтің бұзылуы байқалады.

Жауап: науқаста жапқыш нервісінің зақымдануы байқалады.

Тақырып №17

1.Тақырып: Көру мүшесі, құрылысы, қызметі. Көздің қосалқы мүшелері. Көз жастық аппараты. Тепе-теңдік және есту мүшелері. Құрылысы. Дәм және иіс сезу мүшелері. Тері және оның туындылары.

2.Мақсаты: Көру,есту және тепе-теңдік мүшелерінің құрылысы мен функциясының ерекшеліктерін зерттеу. Көздің қосалқы мүшелерінің, терінің және оның туындыларының құрылымдық ерекшеліктерін зерттеу.

3. Оқу мақсаты: Білім алушыларға көру анализаторларының жолдарын атауды, муляждарда, планшеттерде, плакаттарда қалай табуды үйрету. Білім алушыларға сыртқы, ортаңғы, ішкі құлақтың, тепе-теңдіктің құрылымы мен топографиясын үйрету. Білім алушыларға көз алмасының құрылымын, көз алмасының мембраналарын және оның ядросы мен қызметін, көз алмасының қосалқы аппараттарын және визуалды анализатордың жолдарынан тұратындығын үйрету. Иістер мен дәмді талдағыштардың жолдары мен орталықтары. Білім алушыларға терінің қабаттары мен оның туындыларын муляждарда, планшеттерде, плакаттарда қалай табуға болатынын үйрету.

4. Тақырыптың негізгі сұрақтары.

1. Көздің тамырлы қабығының құрылымы.
2. Көз торының құрылысы.
3. Көздің ішкі өзегі.
4. Көз алмасының бұлшықеттері.
5. Көздің лакрималды аппараты және көздің көмекші аппараттарының басқа элементтері.
6. Көз алмасының сыртқы өсі қалай аталады? Ішкі өсі? Көру өсі?

O'ŇTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 41 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

7. Кірпікті дене дегеніміз не? Ол қандай элементтерден тұрады?

5. Пәнді оқыту және оқыту әдістері:

- **Аудиториялық сабақтар:** кіріспе, жалпы шолу.
- **Симуляция:** анатомиялық препараттармен, муляждармен, кестелермен, планшеттермен жұмыс жасау, кіші топтарда жұмыс жасау, ауызша сұрау, тақырыптың негізгі сұрақтарын талқылау.

• 6. Әдебиет:

Қазақ тілінде:

Негізгі:

1. Рахымжанова С.О., Сайдахметова А.С., Төкешова Г.М. Физиология анатомия негіздерімен Қарағанды 2014. 228 б.
2. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 1. Сүйектер туралы ілім. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014
3. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 2. Ас қорыту жүйесі. Тыныс алу жүйесі. Несеп-жыныс жүйесі. Эндокриндік бездер. Тамырлар туралы ілім. Лимфа жүйесі- М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014.
4. Рақышев, А. Р. Адам денесі. 3 томдық. Т. 3. Жүйке жүйесі. Сезім мүшелері: оқулық / А. Р. Рақышев. - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2014. - 376 бет
5. Кузенбаева, Ә. О. Адам анатомиясы. 1 - кітап: оқу құралы. - Алматы: Эверо, 2016. - 292 бет. с.
6. Кузенбаева, Ә.О. Адам анатомиясы.2- кітап : оқу құралы. - Алматы : Эверо, 2016. - 248 бет. с.

Қосымша:

1. Рақышев, А. Р. Адам анатомиясы. 1-кітап оқулық / А. Р. Рақышев. - 2-бас., түзет. және толықт. ; ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы. - Алматы : Дәуір, 2009. - 420 бет.
2. Адам анатомиясы. Т. 2. Ішкі мүшелер жүйесі және эндокринді бездер атлас / Ә. Б. Әубәкіров [ж. б.] ; жалпы ред. басқ. А. А. Идрисов. - Астана : Фолиант, 2008. - 251 бет

Электронды ресурстар:

1. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т.1. Опорно-двигательный аппарат. Остеология. Синдесмология. Миология [Электронный ресурс] : учебник - М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
2. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В 3 т. Т. 2 [Электронный ресурс] : М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
3. Билич, Г . Л . Анатомия человека. Атлас. В. 3 т. Т. 3 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
4. Анатомия человека. В 2 т. Т. 1 [Электронный ресурс] : учебник М. : ГЭОТАР - Медиа, 2013.
5. Сайт: www.ukma.kz
6. Репозиторий ЮКМА <http://lib.ukma.kz/repository/>
7. Республиканская межвузовская электронная библиотека <http://rmebrk.kz/>
8. Консультант студента <http://www.studmedlib.ru/>
9. Ашық кітапхана [https:// kitap.kz/](https://kitap.kz/)

7.Бақылау (сұрақтар, тесттер, есептер және т.б.)

Тесттер:

1. Көз алмасы ... тұрады.
- а) ядролар мен қабықшалар. +
- б) ядролар мен кортекс.

OŇTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19 43 беттің 42 беті
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		

- в) ядро және веналық дене.
 г) қабығы мен сулы әзілі.
 д) кортикальды және медулла.
2. Көз алмасының қабығы ...
 а) склера. +
 б) миелин.
 в) синовиальды.
 ж) эпителий.
 д) Жетілу.
3. Көз алмасының хориоидты бөліктері:
 а) меншікті қан тамырлары, ирис және цилиарлы дене +
 б) іс жүзінде тамырлы, қабықты, склера
 в) іс жүзінде тамырлы, ретикулярлы, цилиарлы дене
 г) кемпірқосақ, ретикулярлы және тамырлы
 г) талшықты, склера және қабық
4. Биополярлы нейрондар кіретін қабақтың қабығы.
 а) тор +
 б) кемпірқосақ
 в) склера
 г) қабық
 г) іс жүзінде тамырлы
5. Эболалық камералар:
 а) алдыңғы және артқы +
 б) алдыңғы және бүйірлік
 в) алдыңғы және медиальды
 г) медиальды және бүйірлік
6. Силиарлы бұлшықет қызметі:
 а) линзаның қисықтық өзгереді +
 б) көз алмасының кезектерін орындайды
 в) оқушының диаметрін өзгертеді
 ж) қабақтарды жабады
 д) қастың мыжылуы
7. ... сыртқы ортадан тітіркенуді қабылдайды.
 а) Экстерорецепторлар +
 б) Интерорецепторлар
 в) Проприорецепторлар
 г) Хеморецепторлар
 д) Висцерецепторлар
8. Көру анализаторының кортикальды ұшы ... ойықта орналасқан.
 а) шапшаң +
 б) жанама
 в) париетоципитальды
 г) орташа уақытша
 д) тілдік
9. Көру нерві - бұл нерв:
 а) II жұп бас ми нервтері +

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		 SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казахстанская медицинская академия»
«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы медицина колледжі Морфологиялық пәндер кафедрасы		044-81/19
Тәжірибелік сабақтарға арналған әдістемелік ұсыныстардың құрылымы		43 беттің 43 беті

б) VII жұп бас ми нервтері

в) X жұп бас ми нервтері

г) I жұп бас ми нервтері

д) IX жұп бас ми нервтері

10. Иісті талдағыш рецепторы:

а) жоғарғы турбинаның шырышты қабығындағы ерекше жасушалар+

б) ампуланың қылшықтары, қабықтың доғалары және ішкі құлақтың жатыр мойны

в) Кортидің ішкі құлағы

г) таяқшалар

д) конустар

Ситуациялық тапсырмалар:

№1. Ұзақ қозғалысы бар науқаста дисбаланс байқалады, ол тынығуды тоқтатады.

Науқаста қандай теңсіздік бар?

Жауап: Науқаста кинетикалық тепе-теңдік бұзылған

№2. Ашық жарықта оқушының тарылуы байқалады. Бұл реакция үшін қандай бұлшықеттер жауапты?

Жауап: Бұлшықет - бұлшықет жасушасы.

№3. Науқаста екі көздің медиальды өрістері жоғалады. Науқаста көру жолдарының зақымдануы қандай деңгейде екенін көрсетіңіз?

Жауап: Көру қиылысы саласында.